

Vikingerne
erobrede
verden med

SKIBE, & SVÆRD & SKIND

KOLONI

Billedet er
udeladt a.h.t.
copyright

NORDEN/800-1050

Vikingetiden kaldes tiden fra slutningen af 700-tallet til slutningen af 1000-tallet. Vikingerne var ikke et særligt folkeslag, men en del af befolkningen i Skandinavien – den del, der “drog i viking”, altså på søtogt ud i verden. Ordet viking kan oversættes med søkrieger. Forudsætningen for vikingernes erobring af verden var deres velbyggede skibe.

Bondesønner drog på togt

At være bonde var det mest almindelige job i 800-tallets Norden. Men de yngste sønner fra gårdene, folk, der var kommet på kant med loven, og høvdingesønner med udlængsel stak også til søs. Vikingernes evner på søen førte dem vidt omkring i en verden, der lokkede med rigdom og ære.

SERING

Kaupang

Birka

Ribe

HANDEL

PLYNDRING

Ordet viking giver genlyd af blod og bersærkergang, voldtægt og klosterplyndringer. Men vikingerne var mere end sølvhungrende pirater og voldtægtsmænd. I nogle egne af verden var de opdagelsesrejsende og kolonister, i andre dygtige

handelsfolk med internationale kontakter. Folkene fra Norge, Sverige og Danmark fik indflydelse i hele Europa, men deres verden var mere vidtstrakt endda. I løbet af tre århundreder nåede de fra Amerika i vest til Afrika i syd og de muslimske riger i øst.

Mod ukendt land

Vikingerne kom langt mod vest – først som plyndringsmænd, men siden som kolonister i bl.a. Irland og Island. Deres uovertrufne havgående skibe bragte dem til helt til Grønland og Amerika.

Den 8. juni 793 lød startskuddet til vikingetiden med overfaldet på Lindisfarneklostret. Plyndringen på den lille ø ved kysten af Nordøstengland blev den første i en lang række brutale overfald foretaget af skandinaviske søfolk, vikingerne. De spredte skræk og rædsel, hvilket er tydeligt at se i tidens klosterkrøniker.

Klostret på øen Iona og mange andre steder langs kysterne i England, Skotland og Irland led samme kranke skæbne. Munkene havde ikke en chance for at forsvare sig og blev frarøvet deres kostbare kirkesølv og som regel også livet. Det var danske og norske vikinger, der hærgede mod vest. Og i løbet af 800-tallet anlagde de faste baser i

disse lande. Efterhånden aftog de regulære plyndringstogter, og vikingerne etablerede sig i stedet som overmagt i de områder, de havde bemægtiget sig.

I 850'erne grundlagde to høvdinge, norske Olav den Hvide og danske Ivar, et mægtigt vikerigerige med centrum i Dublin. Under deres herredømme udviklede den irske by sig til en livlig handelsstad. Dele af England blev underlagt danske vikinger og fik tilnavnet Danelagen. Her styrede småkonger med hård hånd og opkrævede danegæld fra de lokale. Men området blomstrede med travle handelsbyer som Jorvik (York) som vigtige knudepunkter.

Vikingehøvdingene røg dog i totterne på hinanden og de lokale stormænd

med jævne mellemrum, så magten bølgede frem og tilbage. Men i 954 blev den sidste vikingekonge, norske Erik Blodøkse, smidt ud af Jorvik. I Dublin holdt vikinger stand indtil 1169, hvor englændere erobrede byen. Mange skandinaver blev dog boende i områderne som en del af befolkningen.

Andre vikinger søgte eventyr i ubeboede egne. Norske bønder sejlede til Island omkring år 870 og indtog store områder med fed agerbrugsjord samt grundlagde et vikingeting. I 986 stævnedes skibe under ledelse af Erik den Røde ud med kurs mod Grønland, hvor man etablerede flere kolonier. Herfra sejlede Eriks søn, Leif den Lykkelige, videre vestpå til Amerika. ■

VEST

GRØNLAND

Vesterbygden • Østerbygden

L'Anse aux Meadows

Runesten højt mod nord

Den lille runesten er fundet nord for polarcirklen – så langt mod nord nåede vikingerne.

NEW FOUNDLAND

Vikingerne når til Amerika

Leif Erikssøn, kaldet den Lykkelige, drager i 1001 vestpå fra Vestgrønland. Han overvintre i Nordamerika på Newfoundland.

KOLONISERING

Fredløse Erik tog til Grønland

Erik Thorvaldsson hed han rigtigt, Erik den Røde. Som ung flygtede han fra Norge til Island på grund af en sag om æresdrab. Men også på Island blev han fredløs og begyndte derfor at søge efter nyt land. I 986 sejlede han med 25 skibe og 700 personer mod det sydlige Grønland, hvor de grundlagde de to kolonier Øster- og Vesterbygden.

Sidene i de smukke gamle krøniker er fyldt med bloddryppende beretninger om vikingernes hærgen.

Krøniker beretter om blod

"I året 789 ankom tre besynderlige skibe til Portland på den sydlige kyst af England, og Beaduheard, kongen af Wessex' foged, red ud for at møde dem.

Han tog kun en lille gruppe mænd med sig ud fra den fejlagtige antagelse, at de fremmede var handelsmænd ... og de slagtede ham ... det var de

første skibe med danske mænd, der kom til englændernes land."

Sådan beretter en krønike om vikingernes ankomst. Fra Irland lød det: "Havet udspyede strømme af fremmede over Erin (Irland), så ingen havn (...) ingen borg kunne findes, der ikke blev opslugt af denne bølge af vikinger."

ISLAND

Koloni i Island

Vikingerne var suveræne skibsbyggere. Det kom dem til gode, da alt måtte medbringes til kolonien i Island: trælle, husdyr, værktøj og såsæd.

IRLAND

Dublin

Lindisfarne

ENGLAND

London

Dublin skabt af vikinger

Irlands hovedstad og flere andre byer her er grundlagt af norske vikinger. I 1000-tallet havde byen ca. 10.000 indbyggere.

Runer midt i London

En gravsten i nordisk vikingestil forsynet med runer er fundet på St. Pauls-kirkegården i London. Den dødes navn er ukendt.

Britiske bynavne som Marblethorpe og Derby har sin endelse fra nordiske sprog. Vikingerne har også givet englænderne ord som knive og egg.

Blodige spor i Frankerriget

Det ellers så mægtige Frankerrige blev svækket efter Karl den Stores død. Så vikingerne angreb landet via floderne, ranede dets rigdom og slagtede dets beboere.

HOLLAND
Zutphen

VIKINGESKI BSMUSEET/WERNER KARRASCH, MATERIALE UDLÅNT AF ARCHEOLOGIE GEMEENTE, ZUTPHEN.

NORMANDIET
FRANKRIG

Dansk stamfar til herskerslægt

Rollo var dansk høvding. År 865 drog han hærgende til Frankerriget. For fredens skyld fik han en kongedatter til ægte og blev jarl af Normandiet. Rollo lod sig døbe og blev stamfar til en herskerslægt.

Vikinger langt hjemmefra

Bjørn Ragnarssøn Jernside og Hasting tog hærgende på langfart. De nåede via Spanien helt til det nordlige Afrika.

SYD

Vikingeres våben var ikke de bedste, men de købte klinger af frankerne, som derfor blev slået ned med egne våben.

LENNART LARSEN, NATIONALMUSEET

FLEMMING BAU

Billedet er udeladt a.h.t. copyright

Sværdet i hånden

Mod syd begyndte vikingernes færd som handelstogter. Men det skulle ændre sig, for vikingerne fandt ud af, at de kunne tage, hvad de før måtte betale for. Med hurtige skibe kom deres angreb ofte uventet.

“Fri os fra de vilde normanner, som, oh Gud, hærger vort rige, myrder skarer af gamle og unge og også jomfruer og drenge.”

Sådan lød en kirkebøn fremført under messer i Nordfrankrig i 800-tallet. Og der var al grund til at bede. For de hedenske vikinger følte ingen skrupler ved at afbrænde klostre og røve kirkesølv. Ofrene kaldte vikingerne for normanner, fordi de kom fra nord.

Fra omkring år 820 plyndrede danskere og nordmænd lystigt løs i Frankerriget, Frisland og den øvrige region. Floder som Rhinen, Elben, Seinen og Loire var som motorveje for vikingerne, som havde udviklet skibe, der var lette at manøvrere og hurtigt kunne sejle ned af floderne. I 834 blev den blomstrende handelsby Dorestad ved

Rhinen brændt af. Vikingerne havde tidligere besøgt byen som fredelige handelsfolk. Men efterhånden som nordboerne havde skaffet sig gode våben i syd og forstod at udnytte deres overlegne skibsteknologi, tog de, hvad de tidligere havde handlet sig til.

Påskedag den 28. marts 845 stod Paris for tur. Byens befæstning på øen Cité og hele Seine-egnen blev erobret og plyndret. Frankerkongen Karl den Skaldede måtte betale vikingerne 7000 pund sølv for at trække sig tilbage.

To vikingehøvdinge, Bjørn Ragnarsøn Jernside og Hasting, fortsatte færdens videre ned i Europa. Deres berømtogt er beskrevet i annaler fra St. Bertin-klostret, arabiske kilder og senere nordiske overleveringer. De plyndrede sig vej gennem Rhôneda-

len, Spanien, Italien og Nordafrika. De mistede en del af byttet på vejen hjem, men æren og bedriften var i behold.

Karl den Skaldede og andre lokale herskere valgte efterhånden at indgå aftaler med nogle af vikingehøvdingene. Nordboerne fik gældspenge og land ved kyster og flodmundinger, mod at de holdt andre vikinger ude af området. Den taktik fungerede, så vikinger kæmpede mod andre vikinger som lejetropper for frankiske regenter. Men skandinaverne forstod også at udnytte magtkampene i Frankerriget til egen fordel. De fik i perioder gennemført, at der var nordisk overherredømme i dele af det splittede rige. Det dækkede store dele af det nuværende Frankrig. Den danske høvding Rollo endte ligefrem som jarl af Normandiet. ■

“Antallet af skibe vokser. Den endeløse strøm af vikinger hører aldrig op med at stige. Alle vegne er de kristne ofre for massakrer, brande og plyndringer. Vikingerne erobrer alt på deres vej. Ingen kan modstå dem. De indtager Bordeaux, Périgeux, Limoges, Angoulême og Toulouse. Angers, Tours og Orléans er udslettede. En utallig flåde sejler op ad Seinen, og ondskaben vokser i hele landet. Rouen er lagt øde, plyndret og brændt. Paris, Beauvais og Meaux er indtaget, Meluns stærke fæstning jævnet med jorden, Chartres besat, Evreux og Bayeux plyndret, og alle byer belejret.”

Beretning nedskrevet af munken Ermentarius, Noirmoutier, i 880'erne.

Lille by blev brændt ned

Vikingeres voldsomme angreb i 882 på byen Zutphen i det nuværende Holland kender historikerne godt fra de skriftlige kilder. De gamle krøniker beretter om et voldsomt vikingeangreb

Ringvolden om Zutphen skulle holde vikingerne ude. Det var ikke beskyttelse nok, viste det sig.

på byen. Mere end 1000 år efter den blodige begivenhed har arkæologer fundet mere håndfaste beviser på overfaldet. I 1997 blev en ringvold udgravet i Zutphens bymidte. Den var opført som – utilstrækkeligt – værn mod vikingerne. Her fandt arkæologerne sporene efter en brutal massakre: menneskeskeletter med mærker af sværd på knoglerne og manglende skeletdele. Knoglerne fra mennesker og husdyr ligger i et sortsvedet lag af jord, for vikingerne har brændt hytterne ned efter deres blodige færd.

“De for mandigt fjernt efter guld,
og østerude gav de ørnen føde.
De døde sydpå i Særkland.”

De ord ristede kvinden Tola på en runesten om sin søn Harald, der drog ud med høvdingen Ingvar. Særkland var et ord for saracenernes land og kalifatet i Bagdad. Stenen er fundet i Gripsholm i Sverige.

“Ragnvald lod riste runer
efter Fastvi, sin moder,
Onäms datter. Hun døde i
Ed. Gud hjælpe hendes sjæl.
Runerne lod Ragnvald riste.
Han var i Grækenland.”

Sådan skrev vikingen Ragnvald på en runesten ved Ed nord for Stockholm efter sin succesrige færd til Sydeuropa.

Rusland er vikingeland

Araberne kaldte skandinaverne for “rus”. Det samme gjorde man i Byzans. Ordet er måske et slavisk navn for svenske, rødhårede vikinger. Rus blev en udbredt betegnelse for vikinger, og siden blev ordet en del af navnet på Rusland.

Sejl blev suppleret af årer og slæder

Handlen mellem Skandinavien og områderne østpå foregik ved hjælp af mange transportmidler. Vikingerne kombinerede de store havgående skibe med mindre flodbåde. Og når floderne ikke rakte længere, blev varerne læsset om, og heste spændt for vogn eller slæde alt efter årstiden. Ville vikingerne

fra fx svenske Birka kun til byen Ladoga og retur, kunne handelsrejsen nås i løbet af et sommertogt. Men ville man længere østpå, krævede rejsen ofte mindst en overvintring ude. Fra Ladoga tog de nordiske handelsfolk fx på slædeekspedition til Novgorod eller Gnesdovo længere nede i det nuværende Rus-

land. Om foråret blev det igen muligt at sejle ad floderne, fx til Kijev eller Konstantinopel. Hernede sydpå lå knudepunktet for karavaneruterne gennem Kaukasus og ruten gennem Centralasien, Silkevejen. Så kom de først så langt væk hjemmefra, lå det meste af Østen åben for købmændene fra de nordiske lande.

Livlig handel østpå

Mod øst var vikinger især handelsmænd. De grundlagde byer og fik opbygget et netværk af handelsruter med fjerne egne. Samtidig giftede de mægtigste vikingeslægter sig til magt og rigdom i det fremmede.

Vikingerens togter østpå var mere handel end plyndring. Især svenske vikinger sejlede over Østersøen for at handle og skaffe det eftertragtede sølv. Færden østpå var dog ikke så legitim, for her kan man ikke færdes med store vikingeskibe. Men med flodbåde, heste og slæder kom vikingerne alligevel frem til egne langt hjemmefra.

I løbet af 800-tallet opstod et vidtrækkende handelsnet. Byer som Staraja Ladoga, Novgorod og Kijev var forbundet med Konstantinopel og Bagdad i øst og svenske Birka og danske Hedeby i vest. Vikingerne drog også selv på langfærd helt til kalifatet i Bagdad. Her handlede de med slaver, pelsværk og rav. I bytte fik de klæde, smykker, sølv-

mønter, krydderier og eksotiske luksusvarer til overklassen hjemme.

Vikingerens intensive handel og bosættelse i områder østpå gav dem med tiden politisk betydning. Ifølge en legende tilkaldte slaviske og finske stammer tre skandinaviske høvdingesønner, Rurik, Sineus og Truvor, for at lede et forbund i det nordlige Rusland og Estland. Men Sineus og Truvor døde. Rurik fik magten over området og sad i Novgorod til sin død i 879. Han blev stamfader til et dynasti, der regerede Rusland frem til 1500-tallet.

Gennem 900- og 1000-tallet var en del vikinger lejesoldater for russiske fyrster eller i den byzantinske kejsers livgarde. Andre vikinger fik indflydelse

ved at gifte sig ind i fyrstefamilier. Danske kong Svend Tveskæg ægtede en prinsesse fra det nyetablerede polske kongerige. I 1019 blev svenske Olav Skotkonges datter, Ingegerd Olofsdatter, gift med Kijev-fyrsten Jaroslav den Vise. Siden skulle Norges første konge, Harald Hårderåde, indgå ægteskab med deres datter, Elisabeth af Kijev. Derfor opstod med tiden nære familierelationer mellem skandinaviske konger og østeuropæiske fyrstehuse. ■

LÆS MERE:

• Else Roesdahl: *Vikingerens verden*, Gyldendal, 2001 • Catharina Ingelman-Sundberg: *Boken om vikingarna*, Prisma, 2004 • Mats G. Larsson: *Vikinger i østerled*, Atlantis, 2003

• www.historiska.se/learning/vikingar • www.kaupang.uio.no

HANDEL

ØST

Staraja Ladoga

Novgorod

Grave i Rusland

Den store Volkhovflod blev vikingernes vej ind i det russiske område. Her opstod byen Staraja Ladoga. Langs floden er gravhøje fyldt med nordisk gods.

Runegraffiti

Livvagten Halfdan ridsede sit navn i runer i den dengang kristne kirke Hagia Sofia i Byzans (nuværende Istanbul).

Byzans

Athen

corbis

Løve med runer

Løven vogter havnen i Piræus ved Athen. En svensker har ristet en lang, slyngnet runetekst på dens skulder. Desværre har vind og vejr gjort den ulæselig med tiden.

Indisk buddha nåede til Sverige

Den lille Buddha-figur er lavet i Indien i 500-tallet. Via driftige handelsmænd fandt den hele vejen til handelsbyen Birka.

Billedet er udeladt a.h.t. copyright

De svenske vikinger, der drog ned ad Ruslands floder og videre østpå, handlede blandt andet rav og skind for sølv og fine silkeklæder.

FLEMMING BAU